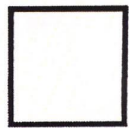

DE OUDE FLESCHE

**30e jaargang
3^e kwartaal 2008
nummer 114
ISSN: 1383-3049
Losse numers € 6,-**

CLUBBLAD

 KONINKLIJKE
 Distilleerderij Dirkzwager
 SINDS 1879

Blad van de verzamelaarsvereniging 'De Oude Flesch' 30^e jaargang - 3^e kwartaal 2008 nummer 114
 ISSN: 1383-3049

Cees Marttin, c.marttin@kpnplanet.nl hoofdredacteur
 Wouter Rijnbende, wouter@rynbende.com opmaak
 Willem van Traa, wvantraa@xs4all.nl lid
 Johan Soetens, jsoetens@hetnet.nl advies en ondersteuning

Verzamelaarsvereniging "De Oude Flesch"

Opgericht 6 juni 1979

Harry Wagter, wagter@iae.nl voorzitter
 Joke Andringa, d.gvanloenen@chello.nl secretaris
 Klaas Prins, klaas.prins@planet.nl penningmeester, vice-voorzitter
 Arie Vijfvinkel, vijfvinkel@hotmail.com public relations, 2^e secretaris

Lei Damoiseaux, m.damoiseaux@planet.nl bibliothecaris
 Cees Marttin, c.marttin@kpnplanet.nl tentoonstellingscommissaris

Lidmaatschap € 30.- per jaar. Huisgenoten € 10.-
 Giro 4142725 t.n.v. "De Oude Flesch", Schansbosch 11, Linschoten
Voor alle verdere informatie website: www.deoudeflesch.nl
Inleveren nieuwe kopij voor nummer 115 uiterlijk 25 november.
UITSLUITEND in Word document, ZONDER OPMAAK !!
Over de volle paginabreedte en foto's in JPG per separate e-mail.

Foto voorpagina; Grote 60 cm. hoge Lamsbout, beschilderd. Thüringen ca. 1750. Bolscollectie
 Foto Johan Soetens

Inhoudsopgave:

- 3. Van de redactie
Cees Marttin
- 4. Met de rug tegen de muur
Johan Soetens
- 9. P.Loopuyt & Co.
Peter Vermeulen
- 12. Een bijzondere wandelstok
Willem van Traa
- 13. Glas uit Berlijn
Johan Soetens
- 17. Boekbespreking
Willem van Traa
- 20. De Melkfles
Dr. M. Simon Thomas
- 23. Glas in Musea
Willem van Traa
- 24. Verenigingsnieuws
Johan Soetens
Harry Wagter
- 25. Brieven aan de redactie
- 26. Mutaties en evenementen
Joke Andringa

Voorwoord

Cees Marttin

Door tijdsdruk, ruimtegebrek en haperende communicatie heb ik in het vorige nummer het dankwoord van Peter zelf herschreven en ingekort. Peter was hier niet gelukkig mee. Hij had het liever zelf ingekort. Excuus mijnerzijds hiervoor.

Gelukkig hebben we deze keer tijdig de proefdruk in zwart-wit kunnen bekijken om de foutjes er zoveel mogelijk uit te halen, maar als je dan zonder kleur die toch goede foto's ziet ben je wel erg verheugd dat onze adverteerders het mogelijk maken dat ze bij de echte uitgave in kleur verschijnen: Dat is steeds een feest waar ik naar blijf uitkijken!

Zo is onze website www.deoudeflesch.nl ook het bekijken waard. Iets wat begon als een vanzelfsprekende faciliteit blijkt inmiddels uitgegroeid te zijn tot een toonaangevend en breed bezocht medium in onze glaswereld. Ondanks de nederlandse taal weet men ons vanuit de hele wereld te vinden. Een voorbeeld van de maand november 2007: Door 2709 bezoekers 202343 hits, waarbij de Flessenloods het meest populair is. Wat minder dan de helft van de bezoekers komt uit het buitenland vooral Europa maar ook uit de VS en Australië; in totaal ruim 30 landen. Een groot gedeelte is dan ook vertaald in het Duits en het Engels.

En daarmee kom ik op een nieuwtje voor ons blad: De voornaamste artikelen krijgen een engelse samenvatting!

We willen onze buitenlandse leden beter van dienst zijn, maar ook nieuwe internationale lezers trekken. Zo wordt ons blad steeds professioneler en ook aantrekkelijker voor lezers en adverteerders. Tot slot kreeg de redactie een bijzondere brief met het verzoek in november opgegraven flessen te determineren in Nieuwkuyk. Wie doet er mee? Zie pagina 26 Veel lees en kijkplezier toegewenst.

Van Links naar Rechts: Fles, Iran, 10^e – 11^e eeuw. Kleurloos glas met bruin en groen glasdecoratie. Fles, Iran 10^e – 11^e eeuw met ingeslepen vogelmotieven.

Fles, Syrië 14^e eeuw in twee kleuren geblazen in dubbelpost techniek.

Zie artikelen pagina's 13 t/m 19.

MET DE RUG TEGEN DE MUUR Lamsbouten of Halbrunde Bouteillen.

Johan Soetens

Tussen 1700 en 1750 bestelden Hollandse distillateurs bij Duitse glasblazerijen grote 50 – 60 cm. hoge voorraadflessen met een sterk afgeplatte rug zodat deze flessen in een taverne of distilleerderij letterlijk ‘met de rug tegen de muur’ konden staan. Deze onregelmatige, mondgeblazen en met de hand gevormde flessen werden uitsluitend in Thüringen gemaakt. Er waren daar een zestal glasblazerijen die als ‘Holländische Glashütten’ bekend stonden omdat ze uitsluitend voor de Hollandse markt produceerden. De flessen kwamen buiten de Hollandse markt niet voor. De Duitse naam zoals die vermeld wordt in een oude catalogus, de *Glas Taxa* uit 1735, was ‘Halbrunde Bouteille’. We danken die kennis aan het feit dat Willy van den Bossche vanuit zijn functie bij het Europese octrooi bureau toegang wist te krijgen tot een destijds streng geheim Oost-Duitse staats archief in Weimar. Erg veel kunnen er trouwens niet gemaakt zijn want de flessen zijn betrekkelijk zeldzaam. Op internationale flessenveilingen duiken ze zelden op en ook in Nederland moet je ze met een lantaarntje zoeken. Van oudsher waren het dure objecten die echt gekoesterd werden, soms voorzien van fraaie

beschilderingen met onder andere goudverf die soms de inhoud weergeven waarvoor ze bestemd waren maar soms ook historische gebeurtenissen. In de 19^e eeuw ontstond de gewoonte deze lamsbouten, evenals andere grote voorraadflessen te beschilderen met voorstellingen die ontleend waren aan schilderijen uit de Hollandse School, bij voorkeur drink-scenes.

Over Lamsbouten is weinig of niets gepubliceerd. In 1971 / 1972 verscheen bijvoorbeeld in het prestigieuze *Journal of Glass Studies* van het Corning Museum of Glass een aantal artikelen over Hollandse flessen uit de 17^e en 18^e eeuw. Later werd dit in boekvorm uitgegeven.

(Robert H. McNulty; *Dutch Glass Bottles of the 17th and 18th Centuries*, Maryland USA 2004). In deze vroege poging om Hollandse flessen te dateren en te rubriceren slaat de auteur de plank nogal eens mis en hij vermeldt geen Lamsbouten. Kennelijk kende hij die niet. Het verhaal was trouwens grotendeels gebaseerd op informatie van Frides Laméris, destijds

de prins als bepruikt en geharnast ridder te paard was populair in de 17e en 18e eeuw. In juli 1690 leidde hij namelijk zelf de cavalerieaanval in de slag aan de rivier de Boyne zoals op het zegel te zien is. Hij maakte daarmee een eind aan de aspiraties van zijn schoonvader James II en stond daarmee, zoals mijn Engelse vrienden plegen te zeggen, tevens aan het begin van de langdurige onderlinge strijd in Noord Ierland.

In de fraaie verzameling van Willy van den Bossche bevinden zich een zestal lamsbouten, in verschillende perioden beschilderd, o.a. met scènes ontleend aan schilderijen van Adriaen van Ostade en Jan Steen. (Zie hiervoor *Antique Glass Bottles* pag. 142 – 146). Verder bezat het Nationaal Glasmuseum Leerdam twee onbeschilderde exemplaren, afkomstig van de in de jaren 1930 door Copier en Cochius begonnen verzameling gebruiksglas.

Met uitzondering van enkele flessen die op een Londense veiling zijn gekocht zijn de meeste Lamsbouten in particulier bezit verworven via Amsterdamse antiquairs. Aangezien een groot aantal daarvan aan de beschildering te oordelen als voorraadfles voor likeur bestemd was en likeurfabricage in de 18^e eeuw buiten Amsterdam nauwelijks voorkwam durf ik de stelling wel aan dat het hoofdzakelijk Amsterdammers waren die deze flessen in Thüringen bestelden. Dat waren dan, behalve Wijnand Fockink in de Pijlsteeg tevens 't Lootsje van Erven Lucas Bols

glasantiquair in Amsterdam en niet zozeer op eigen studie en waarneming.

Men kan zich voor de datering van oude flessen dan ook maar beter houden aan Willy van den Bossche's boek of zelfs aan m'n eigen

In Glas Verpakt. Het Likeur en Frisdrankenmuseum bezit gelukkig een aantal kenmerkende voorbeelden van Lamsbouten, zowel met- als zonder decoratie. Bijzonder is de fles met een voorstelling van Prins Willem III die rond 1750 daarop is aangebracht. In 1672 stond Prins Willem aan het hoofd van de Staatse troepen die de Franse legers tot staan brachten. In 1677 trouwde hij met Mary Stuart en werd daarmee protestants pretendent voor de Engelse troon, de derde in successie. In 1686 werd hij koning van Engeland. Als voorvechter van de Protestanten en verklaard politiek tegenstander van Louis XIV (de Zonnekoning) werd hij het symbool van vaderlandse trots. Ook op 17^e eeuwse fleszegels komt zijn afbeelding voor. Het weergeven van

distilleerderij heropenen nadat eerst op vriendelijke wijze de krakers tot vertrekken waren gebracht. Ter plekke kan men nu voorover gebogen de 'kop' van een borrel opzuigen om daarna weer omhoog te blikken naar de flessen achter de bar. Niet allemaal zo mooi beschilderd als vroeger maar ze zijn dit keer wel van Jan Galesloot zelf.

Het is eigenlijk een wonder dat nog een redelijk aantal van deze flessen gedurende zo'n 250 jaar de avonturen van verhuizing en verguizing, overname en uitleen hebben overleefd, te meer als men bedenkt dat de wanddikte in het midden van zo'n fles niet meer dan 1 ½ mm. bedraagt terwijl bodem en halsgedeelte bijna een centimeter dik zijn. Ze werden dan ook meestal slechts gedeeltelijk gevuld zoals aan de afzetting binnen de flessen te zien is.

aan de Rozengracht, *De Drie Fleschjes* van H.Bootz in de Gravenstraat, *De Wildeman* voorheen Levert en Co. op de Nieuwezijds Kolk en van Zuylekom, Levert & Co. in de huidige Westerstraat waarmee de belangrijkste 18^e eeuwse bedrijven wel genoemd zijn. De oude flessen van dit laatste bedrijf zijn middels de in 1982 door Christie's georganiseerde veiling van de E.S. Blaisse verzameling in alle 's Heren windstreken verspreid maar de veilinglijst van 243 eenheden vermeldt geen Lamsbouten. Indien ze ooit tot de inventaris van de overige bedrijven hebben behoord moeten die via diverse overnames trouwens grotendeels bij Bols terecht gekomen zijn.

Distilleerderij Wijnand Fockink, opgericht in 1679 en in haar glorie-dagen de grootste likeurstokerij van het toch al als centrum van de likeurindustrie bekend staande Amsterdam werd in de jaren 1950 door Bols overgenomen en nog vele jaren daarna hebben in het proeflokaal in de Pijlsteeg een aantal prachtig beschilderde Lamsbouten op de planken achter de bar gestaan.

Nadat Bols zich uit deze zaak teruggetrokken had werden deze flessen opgeslagen. De deur van het proeflokaal ging dicht maar werd door een aantal krakers spoedig weer open gemaakt. Uiteindelijk kocht het Krasnapolsky Hotel de verwaarloosde pandjes en in 1993 konden Jaros Janssens en ons clublid Jan Galesloot zowel het proeflokaal als de

Als zo'n fles dan van de plank valt is het boven- en ondergedeelte nog wel te herkennen maar de dunne wand spat onvermijdelijk in tientallen fragmentjes uit elkaar en probeer dan maar eens uit te vinden welk stukje waar thuishoort. Gewapend met veel geduld, een loupe, een goed pincet en oog voor de kleine onvolkomenheden in het glas die gelukkig bij het handwerk horen zoals slierten en luchtbelletjes gaat het toch vaak wel lukken. Tenminste als ze de moeite genomen hebben alle fragmentjes netjes op te vegen en te bewaren. Dat laatste gebeurt vrijwel nooit. De hiernaast afgebeelde fles werd uit zo'n tweehonderd fragmenten weer opgebouwd maar is helaas niet geheel compleet.

Het blijft intrigeren waarom er zo weinig lamsbouten bekend zijn. Zouden er slechts weinig van zijn gemaakt? Maar als men bedenkt hoeveel miljoenen flessen in de 17^e en 18^e eeuw vanuit het huidige België, Duitsland, Engeland, Spanje en Scandinavië naar de Nederlanden zijn geëxporteerd en hoe betrekkelijk weinig daarvan zijn overgebleven dan is een vijftigtal geregistreeerde Lamsbouten nog niet zo slecht. Om een indruk van die importen te geven; McNulty noemt een contract met een glasfabriek uit Mecklenburg

uit 1730 voor de levering van 6.00.000 wijnflessen per jaar gedurende vier jaren en met een andere Mecklenburgse fabriek in Katelbogen (rond 1720) voor een zending van 30.000 wijnflessen naar Holland. Willy van den Bossche vermeldt dat tussen 1745 en 1750 alleen al de glasblazerij van Colnet te Brugge 400.000 tot 500.000 flessen per jaar leverde aan afnemers in Amsterdam en Middelburg. Al deze flessen waren bestemd voor de wijnexport want de Hollanders waren de grootste wijnhandelaren van Europa. Men kan Oud-Hollandse wijnflessen dan ook over de hele wereld in antiekzaken aantreffen en ze zijn met honderden geborgen uit gezonken zeilschepen. Toch is dat voor ons probleem een schrale troost. Lamsbouten werden immers niet gemaakt voor de export van drank maar als voorraadfles in taveernes. Ik heb derhalve geen antwoord op de vraag of het een standaard handelsartikel is geweest of een exclusiviteit.

Al met al is het een bijzonderheid hier zoveel van deze flessen te kunnen afbeelden. Zelfs in Ritzema van Eck's 'Glas in het Rijksmuseum' worden ze niet vermeld en het Rijksmuseum bezit er waarschijnlijk geen. Er zijn er geen twee gelijk aan elkaar. **Dat is met mensen ook zo maar er is een belangrijk verschil. Flessen worden bij het ouder worden steeds mooier.**

*Foto's genomen in;
Proeflokaal Wijnand Fockink in Amsterdam,
Bolscollectie,
Likeur en Frisdranken Museum Hilvarenbeek,
Jenevermuseum Schiedam.*

*Met dank aan
Willy van den Bossche
Ton Vermeulen*

BACKS TO THE WALL. Thüringer bottles for the Dutch market.

Between 1700 and 1750, Dutch distillers placed orders with German glasshouses in Thüringen for 50 to 60 cm high storage bottles that could literally stand with their backs to the wall thanks to the fact that they were flattened on one side. In those years there were about six so called 'Dutch glasshouses' (Holländische Glashütten) that produced exclusively for the Dutch market. These bottles were only to be found in Holland. In the **Glas Taxa**, a glasshouse price list from 1735, they are catalogued as **Halbrunde Bouteillen**. There must have been a limited production of them for they are seldom offered in auction and even in the Netherlands they are considered by bottle collectors as a rare find. Often they were handsomely decorated indicating their content or showing historical events. During the 19th century it became a fashion to decorate storage bottles with drinking scenes, based on paintings by masters of the famous Dutch School.

Little has been published about these Halbrunde Bouteillen (in Holland called **Legs of Lamb**). Robert McNulty's article about 17th and 18th century Dutch Bottles in the 1971/1972 issues of the *Journal of Glass Studies* (Corning Museum of Glass) does not mention them and nor does Ritsema van Eck's *Glass in the Rijksmuseum*. (Zwolle 1993/1995). The Liqueur and Softdrink Museum in the small town of Hilvarenbeek, near the city of Tilburg, houses an interesting bottle collection including several of these interesting Halbrunde Bouteillen. Most of these are nicely decorated, like the one commemorating the Prince/Stadtholder William III, who became king of England in 1686 through his marriage to Mary Stuart. In 1690 he was personally leading the cavalry charge during the Battle of the Boyne ending his father-in-law's aspirations to the Crown of England. The prince, on horseback and in full armour, can often be seen on 18th century bottle seals.

With the exception of a couple of bottles, auctioned in London, all 'Halbrunde Bouteillen' in private collections have been offered for sale in or around Amsterdam. In the 18th century that city had by far the most important production of liqueurs worldwide produced by companies such as Bols, Bootz and Wijnand Fockink,. Even to-day, visitors to the famous and picturesque Fockink tasting house in Amsterdam can see these bottles standing 'back to the wall' among a wonderful collection of other early Dutch bottles. I do not find it difficult to presume that 'Halbrunde Bouteillen' were exclusively made for clients in Amsterdam. No more than about fifty or sixty are now known to exist and even that is remarkable considering the fact that in places the wall thickness of some bottles is no more than 1 ½ mm.

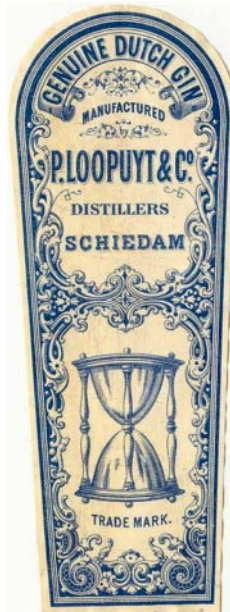
Soms heb je het idee, dat je ooit eens iets zou moeten schrijven over flessen van een bepaald merk. Het komt er alleen niet altijd van. En dan ineens vind je wat gegevens in een bibliotheek of op het internet en ja, dan begin je toch maar.

De distilleerderij van de firma "P. Loopuyt & Co" was gevestigd in Schiedam van 1772 tot 1919.

De naam van de distilleerderij was "De Zandlooper", tevens de naam van haar voornaamste merk.

Andere gevoerde merken waren: *Hourglass Brand* (afbeelding van een zandloper); *NHP*; *P.L.* (ca 1870); *PL&C* (in een monogram); *Cabeza de Leon / Leeuwenkop* (afbeelding van een leeuwenkop); *Juniper Brand* (afbeelding van een jeneverbesstruik); *La Holandesa* (afbeelding van een meisjeskopje in klederdracht); *Old Crow Gin* (afbeelding van een kraai) en *Loopuyt's Hollands Gin* (afbeelding van een pijnboom). Het voornaamste exportgebied van het bedrijf was Schotland.

De achtereenvolgende directies:

Pieter Loopuyt (1732-1812)

Pieter Loopuyt was een geboren en getogen Schiedammer. Reeds in 1772 bezat hij een bedrijf van flinke omvang: kassierszaken, graanhandel, branderijen, een mouterij en aandelen in twee molens: De Star en de Drie Koornbloemen.

Jan Loopuyt (1761-1846)

Jan Loopuyt bouwde de zaak van zijn vader uit. Daarnaast versterkte hij de kassierszaken die zijn vader was begonnen. Op zijn initiatief gingen belangrijke branders omstreeks 1835 in de scheepsbouw investeren.

Jan Loopuyt werd burgemeester van Schiedam, lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland en werd benoemd tot Ridder van Oranje-Nassau. In zijn zakelijke carrière bouwde hij veel contacten in binnen- en buitenland op als makelaar in granen. Ook was hij lid van de Kamer van Koophandel en Fabrieken in Schiedam. Verder mede-eigenaar van het schip "De Twee Gebroeders", President van de Scheepsrederij en Voorzitter van de Burgersociëteit.

Vanaf 1806 was Jan Loopuyt Ambachtsheer van het Ambacht Nootdorp. Hij speculeerde daarbij op de drooglegging van de verveende Nootdorpse plassen, al in 1770 waren hiervoor octrooien verleend. In 1845 was die droogmakerij voltooid en werd de grond verkaveld. Bij het overlijden van Jan Loopuyt in 1846 ging de functie van Ambachtsheer over op zijn zoon Pieter.

Mr Pieter Loopuyt (1791-1872)

Reeds in 1815 begon hij zijn eigen bedrijf "P. Loopuyt & Co".

Pieter Loopuyt richtte zich op de graanhandel en mouterij als onderdeel van de Schiedamse jeneverindustrie.

Hij was een belangrijk man in zijn dagen die onder andere Ambachtsheer van Nootdorp werd en lid van de stedelijke raad van Schiedam. In 1856 werd hij Wethouder van Schiedam. Van 1856-1862 lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal voor de provincie Zuid-Holland. Tevens was hij Voorzitter van de Kamer van Koophandel te Schiedam en directeur van het Vrije Entrepôt te Schiedam. Van 1851 tot 1863 curator der Latijnse School.

Jan Loopuyt (1822-1894)

Jan Loopuyt, oudste zoon van Piter Loopuyt zette de firma voort. Hij was dijkgraaf van 1874-1894 van Waterschap Het Koegras en wethouder te Schiedam

Pieter Loopuyt (1859 – 1924)

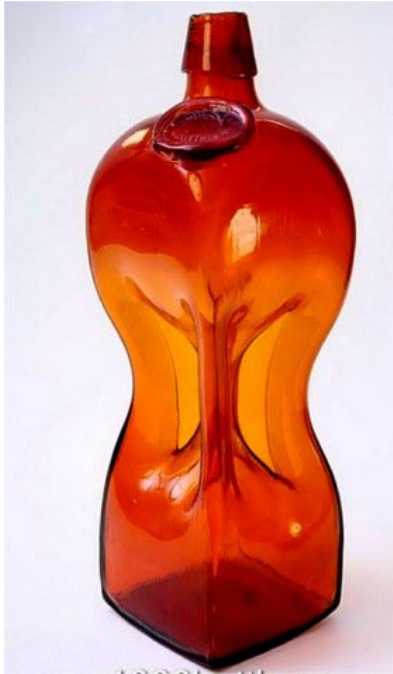
Pieter Loopuyt wordt in 1887 in de firma opgenomen. De distilleerderij heeft zich dan vooral toegelegd op de levering in vaten. Maar jenever wordt steeds meer een merkartikel en daarvoor is levering in flessen noodzakelijk. In 1897 gaat Loopuyt deelnemen in de glasfabriek van Van Deventer in Schiedam.

Pieter Loopuyt was sinds 1849 eigenaar van de Koegrasgronden in Noord Holland. Als zijn rechtsopvolger diende zijn kleinzoon, ook Pieter Loopuyt genaamd, in 1909, het geboortjaar van prinses Juliana, bij koningin Wilhelmina het verzoek in om het buurtschap of dorp, dat in het centrum van de polder "Het Koegras" werd gesticht de naam "Julianadorp" te mogen geven. Dat verzoek werd door Hare Majesteit gehonoreerd. Het glas-in-lood gedenkraam in de Julianakerk aldaar werd geschonken door Mr. Pieter Loopuyt bij de inwijding op 30 april 1910.

In 1919 neemt "Blankenheym & Nolet" het bedrijf van Loopuyt over. Cornelis Josephus **Antonius van Lede**, Consul van het Groot Hertogdom Luxemburg, wordt dan zowel directeur van Blankenheym en Nolet's Distilleerderijen als ook directeur van exportdistilleerderij P. Loopuyt & Co. Beide bedrijven werden uiteindelijk overgenomen door Bols.

De flessen

De zeldzaamste fles van Loopuyt is ongetwijfeld hun mondgeblazen knijpfles: amberkleurig glas, met een cachet waarop behalve de naam "P.LOOPUYT & Co" een zandloper te zien is.

Er bestaat trouwens ook een variatie, waarop alleen de naam van Loopuyt in het cachet is weergegeven

De bekendste kelderfles is die met de behakking "**P. LOOPUYT & Co DISTILLERS SCHIEDAM**", 24cm, 0,75lt, donkergroen, tapse top, driedelige mal, laatste kwart 19^e eeuw, gevonden in Schotland (zie vorige pagina).

Van kelderflessen met *cachet* zijn mij bekend: "**P.LOOPUYT & Co SCHIEDAM**" rondom een *zandloper*, resp. 19 en 24cm, 0,40lt, donkergroen, tapse top, driedelige mal, laatste kwart 19^e eeuw, gevonden in Zuid-Afrika (zie vorige pagina)

"**GIN PL SCHIEDAM**", 28cm, 1,25lt, donker olijfgroen, varkenssnuit top, laatste kwart 19^e eeuw, gevonden in Ghana en "**PL&C**" in monogram, 30cm, 1,70lt, olijfgroen, tapse top,

driedelige mal, gevonden in de USA, 4^e kwart 19^e eeuw.

De fraaie amberkleurige/roodachtige knijpfles is helaas (nog) niet in mijn bezit.

Literatuur

- P.J. Dobbelaar, Rotterdam 1920 *Over de opkomst van het Schiedamsche korenwijnbrandersbedrijf*.
- Dwight A. Pettit. Jackson TN. USA MILLER/ SPENGLER/ LOOPUYT *The Encyclopedia of Black Glass No 11. Volume 1, Book 7.*
- P.J. Dobbelaar Rotterdam 1930 *De Branderijen in Holland tot het begin de negentiende eeuw. Gemeente archief Schiedam.*
- Noitdorpsche Historiën 4^e jaargang nr 2 juni 2005.
- Ph.C.J. Swinkels *De Schiedamse Familie Loopuyt, artikel in Scyedam 26^e jaargang 2000.*

The Schiedam-based **P. Loopuyt & Co. Distilleries** (1772-1919) were primarily exporters jenever and gin, with Scotland as their most important market. Hence the many English labels such as *Juniper Brand*, *Old Crow Gin* and *Hourglass Brand*. (Hourglass is 'Zandloper' in Dutch, a play on words with the company name that could be translated as 'Running Out'.)

It took more than a century of exporting jenever in bulk before the company started using bottles on a large scale. Consequently old Loopuyt bottles are rather rare. A true collector's item is the amber sealed 'kuttrolf' case bottle shown above. In the author's collection is a late 19th century case bottle with embossing, found in Scotland. The author mentions two more Loopuyt sealed case bottles both late 19th century. The first, found in South Africa, has a tapered finish that is typical for the years from 1880 onward. The other bottle, found in Ghana, has a so called Pig Snout finish. For a detail of this seal see page 8.

Mijn grootvader van moederszijde was een verwoed verzamelaar. Hij hield graag bij wat hij kocht, waar en voor hoeveel geld. Daarom weet ik dat hij deze wandelstok op 20 november 1937 bij antiquair Bal in Middelburg heeft gekocht, voor f 12,50. De stok is van hout, meet 89,5 cm met een diameter van 1,5 naar 2,7 cm en hij weegt 248 gram. Het onderstuk is van been of ivoor en hij heeft een metalen band op 16 cm van het uiteinde en een koperen knop.

Ik kan me niet herinneren mijn grootvader ooit met een wandelstok gezien te hebben. Dus is hij voor zijn collectie gekocht. Maar wat doet een wandelstok in een

collectie, die was gericht op wijn of gedestilleerd? Bij nader onderzoek bleek ik de koperen knop af te kunnen schroeven. De stok was aan de bovenzijde hol en verborg een glaasje van 5,6 cm met een diameter van 1,7 cm en 05 gram zwaar, helaas met een chipje uit de voet. Daarna was het de beurt aan de metalen band, die gemakkelijker losdraaide. Uit de schacht kwam een lang smal flesje van 38,7 cm met een diameter van 1,4 cm en een gewicht van 35 gram. Het kurkje om af te sluiten ontbrak. De inhoud van 50 cc duidt er op dat het voor sterke drank was bedoeld, want met zo weinig wijn komt de dorstige wandelaar niet ver. In de sfeer van de handige wandelstokken kende ik wel een degenstok. Wikipedia en Google

lieten zien dat diverse musea degenstokken in hun collectie hebben. Maar niets over wandelstokken met ingebouwde drankvoorziening. Temeer niet omdat ik de juiste benaming niet kende. Gelukkig zijn er mensen die dat wel weten. Via de kostuumafdeling van Gemeentemuseum den Haag kwam ik bij mevrouw du Mortier van het Rijksmuseum. Zij wist direct wat ik bedoelde en vertelde dat mijn stok tot de 'cannes à système' behoorde. Een groep handige stokken met zeer uiteenlopende inhoud: van naaigerei, aansteker, parasol tot -bijna- alles dat een modern Swiss Army knife ook heeft. Het Rijksmuseum heeft er een aantal, waaronder één met de opgerolde plattegrond van de Wereld-tentoonstelling van 1889 in Parijs. Mw du Mortier raadde me de boeken van Catherine Dike aan, de deskundige over historische wandelstokken (www.antiqubook.com, maar ook in de bibliotheek). Uit één daarvan begreep ik dat deze stokken al vele eeuwen door reizigers gebruikt worden. In de Victoriaanse periode (1840-1900) heeft het gebruik er van een hoogtepunt beleefd. En ook tegenwoordig zijn er tal van kunststof toepassingen. De late 19e eeuw lijkt me als datering te sporen met de wandelstok van mijn grootvader. Te meer, omdat dit type in Frankrijk gekend is als een 'Toulouse Lautrec', naar de bekende Franse kunstenaar en kroegtijger uit de belle époque aan het einde van die eeuw. Ik las dat één van Lautrec's wandelstokken nu in Parijs

wordt bewaard in het Absinth museum. Daarmee is ook m'n vraag naar de vermoedelijke inhoud van het flesje wel beantwoord. Die stok heeft een gouden knop, maar Henri de Toulouse-Lautrec was dan ook een heer van stand. Terug in de actualiteit zag ik dat op Ebay-France diverse cannes à système worden aangeboden, zowel antieke als moderne uitvoeringen. Nu ik de naam, geschiedenis, en functie heb kunnen achterhalen krijgt deze overerfde wandelstok een

vaste plaats in mijn collectie. Wel aan de zijlijn want ik blijf me tot (gebruiks)glas beperken.

GLAS UIT BERLIJN.

Johan Soetens

Vlak na de 'Wende' in 1989 moest ik voor zaken in Berlijn zijn. Voor het eerst sinds 28 jaar was de Berlijnse Muur open en ik nam de gelegenheid te baat om door het Checkpoint Charlie te gaan, de 'Unter den Linden' af te lopen om een lang gekoesterde droom te verwezenlijken: het Pergamon altaar te zien op het beroemde Museum Insel. Oost Berlijn was grijs en kleurloos; alle gebouwen zaten nog vol gaten van kogel- en granaat inslagen. De beroemde groep museumgebouwen op het eiland in de rivier Spree vormde daarop geen uitzondering. Ruwweg in de vorm van een kegel liggen de gebouwen verspreid met aan de lange zijde de brede neo-klassieke kolommenfaçade van het 'Altes Museum' en aan de smalle zijde bekroond met de koepel van het 'Bode Museum'. Daartussen lagen de geteisterde resten van 'Alte National Galerie' en 'Neues Museum' maar het Pergamon Museum was intact. Ik was zo ongeveer de enige

bezoeker in de immense zaal met de Hellenistische zuilen en sculpturen, slechts vergelijkbaar met de beroemde Elgin Marbles in het British Museum. Ze stonden in een gefilterd licht dat hun licht niet was. Maar dat geldt natuurlijk voor alle Griekse resten die in musea zijn opgeborgen.

Glasvondsten uit Mesopotamië; Rechts; twee glazen amphoortjes, 1500 v.C.; Boven; Giften bij de stichting van een nieuw gebouw, waaronder enkel glasstaaffjes, 2000 v.C.; Links; Glazen schaal, 100 v.C.

Van Links naar Rechts; Noppenvaas, Iran, 7^e – 8^e eeuw ; Bolvormige fles, Iran, 8^e eeuw; Noppenschaal, Iran 7^e – 8^e eeuw

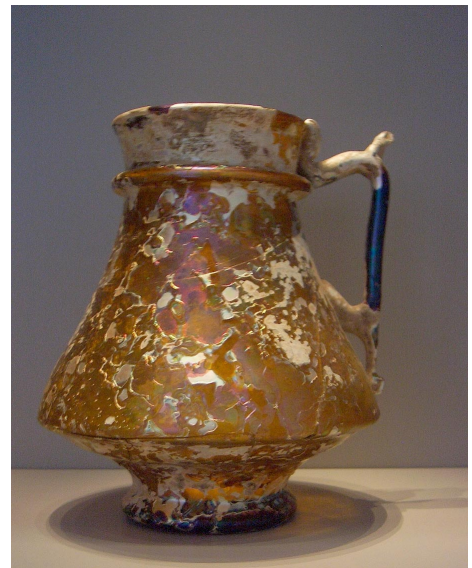
Wie nu Berlijn bezoekt komt in diezelfde zaal terecht in een cacofonie van twintig schoolklassen die op de treden van het altaar zitten te luisteren naar een uitleg die ze beter eerst thuis hadden kunnen lezen. Het door doek gefilterde licht hoort er nog steeds niet bij en je voelt dan ook snel de neiging opkomen om verder te lopen langs de magnifieke Assyrische, Griekse en Islamitische collecties. Het Pergamon Museum herbergt ondermeer het museum voor Islamitische kunst (Sammlung Preussischer Kulturbesitz) en daar is genoeg te genieten voor glas- en flessenliefhebbers. Onder Islamitisch glas wordt glas verstaan dat gemaakt is vanaf de zevende eeuw, de tijd van de grote Arabische veroveringen waardoor grote gebieden, vanaf het Midden Oosten, het Noorden van Afrika, Italië en Spanje onder Islamitische invloed vielen.

Dat waren allemaal streken waar al honderden en soms duizenden jaren glas werd gemaakt en daar ging men rustig mee door.

Links; Geslepen vaas, Iran, 8^e eeuw.

Rechts boven; Glazen kan, Iran, 8^e eeuw met behulp van kleine stukjes glas samengesteld.

Rechts onder; Glazen vaas of schenkfles, Iran, 8^e eeuw.

De achtereenvolgende Arabische heersers waren niet specifiek in de glaskunst geïnteresseerd en stimuleerden liever keramische kunstvormen en de bouwkunst zodat de glasmakers voor het ontwikkelen van nieuwe technieken grotendeels op zichzelf waren aangewezen. Niettemin ontwikkelden zij een grote vaardigheid in het aanbrengen van symmetrische slijppatronen, ontdekten de toepassing van metaaloxiden door zilver en koper toe te voegen en bereikten een perfectie in techniek en vormgeving waarvan met in het Westen, waar inmiddels de duisternis van de Middeleeuwen was neergedaald, geen weet van had. Daardoor kunnen wij nu de confrontatie aangaan met wonderschone voorbeelden van Islamitische glaskunst, gemaakt in een tijd dat wij hier nog met houten nappen en grof aardewerk rondliepen.

In de geschiedenis van het Islamitisch glas wijst men meestal twee hoogtepunten aan. In de 9^e en 10^e eeuw onstonden in wat nu Iran is schitterende voorwerpen, kunstig geslepen en gegraveerd en/of in cameotechniek uitgevoerd. In de 13^e en 14^e eeuw ontwikkelde men in Syrië en Egypte na langdurig experimenteren de techniek van vergulden en

emailleren. Prachtige voorbeelden daarvan vormen de grote vaasvormige hanglampen die moskeeën en mausolea moesten verlichten. Ze waren, getuige de aangebrachte tekst, meestal opgedragen aan of in opdracht gemaakt van een hoge functionaris en zijn bijna altijd voorzien van een tekst uit de Koran. Heel toepasselijk en vaak gebruikt is die uit Surah 24 vers 35; *'Allah is het licht der hemelen en der Aarde – de gelijkenis van Zijn licht is een nis waarin een lamp is. De lamp is in een glas, het glas is als ware het een schitterende ster. Licht boven licht.'*

De emailleerkunst heeft maar kort kunnen bloeien. De inname van Damascus door de Mongolen in 1402 onder hun heerser Timur die alle glaskunstenaars naar zijn hoofdstad Samarkand overbracht en de verovering van Constantinopel door de Turken in 1453 waardoor veel glasmakers uitweken naar Venetië betekenden het einde van de Islamitische glascultuur. Voor minstens twee eeuwen zou de Dogenstad de exclusieve hogeschool voor de glaskunst blijken te zijn. De kunst om moskeelampen te maken verdween daar geleidelijk en ook de lampen zelf verdwenen in rap tempo uit de Egyptische en Syrische moskeeën waaruit ze door verzamelaars zo vaak gestolen werden dat alle resterende lampen uiteindelijk werden verzameld in wat tegenwoordig het Museum voor Islamitische kunst in Caïro is.

Links boven; Glazen kan, Iran 9^e eeuw. Daaronder; Egyptisch flesje, 10^e eeuw. Rechts boven: Twee schallampen met Surah's uit de Koran. 13^e eeuw

Er is op dat Berlijnse Museum Insel een overweldigende weelde aan kunst te zien – zeker sinds men begonnen is alle kunstverzamelingen in de gerestaureerde originele behuizingen te concentreren. In de loop van 2009 denkt men die operatie voltooid te hebben met de restauratie van het ‘Neues Museum’ en het overbrengen van de Egyptische collectie daarheen. Het is dan zeer de vraag wat er gebeuren moet met de schitterende groep gebouwen waarmee men juist vóór de opening van de Muur was begonnen in West-Berlijn teneinde de kunstschaten onder te brengen die na de Tweede Wereldoorlog overleefd te hebben in her en der verspreide bunkers in de Westerlijke zônes terecht waren gekomen. Dit museumcomplex als Westerse tegenhanger gedacht van het beroemde toen nog Oost-Berlijnse Museum Insel wacht nu een onzekere toekomst.

Voor wie geïnteresseerd is in de Berlijnse musea verwijs ik graag naar de juni/juli bijlage van *Collect/Kunst en Antiekjournaal* (in het vorige clubblad werd dit tijdschrift besproken door Willem van Traa). Daarin worden over drie pagina's vrijwel alle musea in het centrum van Berlijn besproken, maar helaas niet het uiterst indrukwekkende ethnologisch museum in de buitenwijk Dahlem.

Before the Second World War the Berlin museums on the little island in the Spree river were on par with those in Paris, New York and London with the Hellenistic sculptures of the Pergamon Altar as an equivalent to the famous Elgin marbles in the British Museum. During the war the priceless collections were put into safe places, spread across city and country. After the war some were taken to the East as war booty, some were exhibited in their former accommodation and some in museums in the Western sector of Berlin. More than sixty years after the war the collections have come home again, since the heavily damaged buildings have largely been restored in their old splendor and once again Berlin claims its place among the principle art-cities of the Western world. It is also home to a magnificent collection of Islamic glass (Sammlung Preussischer Kulturbesitz). By Islamic glass is meant glass made from the 7th century, the era of the great Arabic conquests, till the 15th century. The Arab rulers were not particularly interested in the art of glass making and little is known about them giving special attention to it. In the 9th and 10th centuries glassblowers in what today is Iran, nevertheless reached an astoundingly high artistic level; they developed a great ability in cutting symmetrical patterns and in cameo technique, discovered the use of metal oxides and reached a perfection in shape and techniques that were completely unknown in the Western world. During the 13th and 14th centuries glassblowers in Syria and Egypt discovered the art of gilding and enameling which resulted in the production of great numbers of Mosque lamps, vase-shaped vessels that were to be hung from the ceilings and that were often gracefully decorated with lines from the Koran. Very suitable and often used is Surah 24: 35 *Allah is the Light of the Heavens and of the Earth. His light is as a niche in which is a lamp. The lamp is a glass, the glass is as it where a brilliant star. Light above light.* The era of Islamic glass art came to an end after the conquest of Damascus by the Mongols (1402) who forced all glassmakers to live in their capital Samarkand. After the capture of Constantinople by the Turks (1453) many glassmakers sought refuge in Venice, marking the beginning of 400 years of dominance of glassmaking for that city.

Links; Schaal met twee oren en twee vierkante flessen, geëmailleerd, Iran, 18^e eeuw.

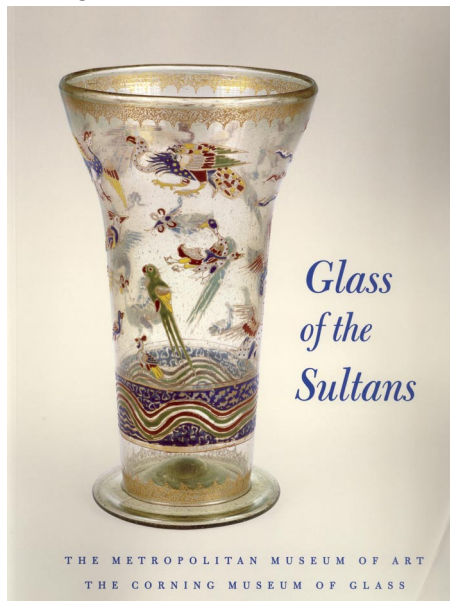
Dergelijke flessen werden vaak vanuit de Lage Landen betrokken.

Onder; Drinkglas en fles met in goud een voorstelling van Polospellers, Iran 13^e eeuw

Ex Oriente Lux. En dus richten we de blik oostwaarts naar het Midden-Oosten, waar onze glasgeschiedenis ruim 4000 jaar geleden begon. Maar zover in de tijd gaan we niet terug. De te bespreken boeken bestrijken vooral de Islamitische periode vanaf de 7^e eeuw.

Glass of the Sultans (ISBN 0-87099-986-6) is de tentoonstellingscatalogus uit 2001 van het Corning Museum of Glass, het Metropolitan Museum en in het Benaki Museum in Athene. 330 pagina's met meer dan 150 kleuren en zwart-wit foto's, uitgebreide toelichtende tekst bij elk hoofdstuk en elk voorwerp en een uitvoerige bibliografie, die tot verder lezen uitnodigt.

Niet alleen kunsthistorische en esthetische aspecten komen aan bod. Er is ruime aandacht voor de praktische aspecten van de vervaardiging en de decoratie van diverse typen glas, voor archeologisch gevonden glas (tot in China!) en de scheikundige analyse daarvan, mede om de herkomst te kunnen bepalen.

De laatste jaren komt het glas uit de Islamitische wereld breder in de belangstelling te staan. In Egypte en de landen van het Midden Oosten werd al eeuwen lang glas gemaakt: sierglas van hoge kwaliteit en eenvoudig gebruiksglas. We mogen aannemen dat de glasmakers, ook na de overname door de Islam, gewoon bleven doorwerken in hun

Romeins-Byzantijnse of Perzisch-Sassanidische tradities en technieken. Het eerste islamitische glas verschilde dan ook weinig van dat van de voorgaande periode, zoals deze steelpannen tonen. De linker is Romeins en komt uit het België van de 1^e eeuw en de rechter is 10^e eeuw uit Syrië.

Geleidelijk aan ontwikkelde zich een eigen Islamitische stijl. Zo werd bijvoorbeeld beits op basis van metaaloxide gebruikt, dat een transparante 'metallic' kleur gaf. Of men schilderde en brandde met emaille-verf, bekend van de 14^e eeuwse moskeelampen uit Egypte. Daarnaast behield men de bekende technieken als het blazen in mallen, slijpen, graveren en vergulden. Maar er kwamen eigen vormen, kleuren en inhoud, zoals deze Egyptische druppelfles uit de 12^e eeuw.

Tijdens de kruistochten kwam west-Europa op grotere schaal in contact met het Islamitische glas dat, gekocht of als buit, mee naar huis werd genomen. Daarvan zijn voorbeelden bewaard gebleven, zoals de 13^e eeuwse 'Luck of Edenhall' beker uit Syrië, die nu in Londen in het Victoria and Albert Museum staat. Ook via handelscontacten

zullen wel glazen hier zijn geraakt, waarbij Venetië een voor de hand liggende bestemming was.

Links; Druppelfles, Egypte, 12e eeuw;

Midden; 'Edenhall' beker Egypte, 12e eeuw

Rechts; Moskeelamp, Egypte of Syrië, 14e eeuw.

Het toenmalige Europese glas was in transparantie, vorm en kleur geen partij voor het Islamitische glas. Meeliftend op de vraag naar dit glas hebben in de 14^e en 15^e eeuw Europese glasblazers veel van de in het Midden-Oosten ontwikkelde technieken overgenomen, zoals deze 14^e eeuwse 'Aldevrandin' beker uit Venetië toont. Dat heeft mede de basis gevormd voor de bloei van de glasvervaardiging in Venetië, Barcelona en elders rond de Middellandse zee.

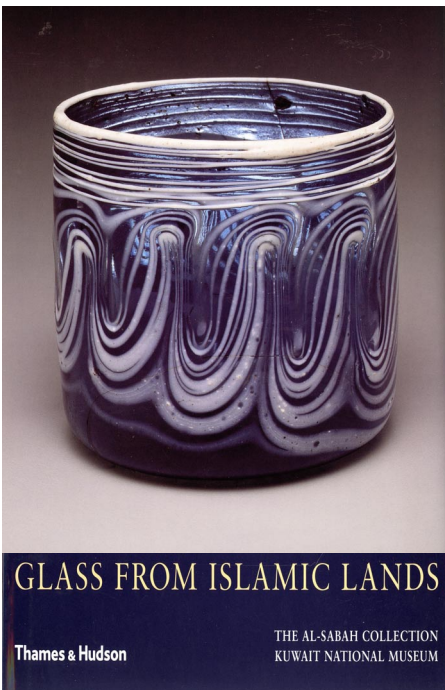
Door heel de geschiedenis is deze oost-west wisselwerking een constante factor geweest. De richting ervan werd bepaald door de economie, beschikbare grondstoffen, techniek en de kunstzinnigheid. De Middellandse zee was de draaischijf, zoals de franse historicus Fernand Braudel heeft aangetoond. Met de economische opkomst van west-Europa vond ook de glasproductie zijn weg naar de Islamitische wereld. Maar ook in het Turkse rijk en in Moghul-India bleef men glas maken, voor intern gebruik maar ook wel voor de export.

Het geëmailleerde Turkse glas kwam eind 19e eeuw in Europa in de mode, zodat bekende namen als Lobmeyr, Gallé, Brocard, Heckert of Ehrenfeld hun eigen 'oriëntaalse' glas gingen maken. Bij hun verovering van India zagen de Engelsen de waarde van het daar gemaakte glas. In de 19e eeuw werd dat commercieel nagemaakt in Engeland om het in India weer op de markt te brengen.

Naast veel mooie plaatjes biedt *Glass of the Sultans* een goed zicht op het belang van het islamitische glas, ook voor onze glasgeschiedenis.

Sheikh Nasser Sabah al-Hamad al-Sabah verzamelt samen met zijn vrouw Islamitische kunst. Sinds de jaren '70 hebben zij een grote collectie bijeengebracht in het Nationale Museum van Koeweit. In 2001 verscheen een deelcatalogus

Glass from Islamic Lands (ISBN 0-500-97606-6): 416 pagina's met ruim honderd nummers, die vaak uit meer voorwerpen bestaan, allen in kleur gefotografeerd en van uitvoerige beschrijving en toelichting voorzien. Ook hier een uitgebreide bibliografie, een verklarende begrippenlijst en een goede index om objecten op trefwoord te kunnen vinden. Zo'n lijst ontbreekt helaas vaak in glasboeken, wat ze zeer lastig te gebruiken maakt. Een prachtig boek, mooi uitgegeven en zeer bruikbaar.

*Van boven naar beneden;
Aldevrandinbeker, Venetië 14 e eeuw;
Twee westerse producten in
Islamitische stijl, eind 19e eeuw. Links
Moskeelamp, Gallé, Rechts vaas
Lobmeyr; 'Glass from Islamic
Lands'; Noppenfles, Syrië 14e eeuw*

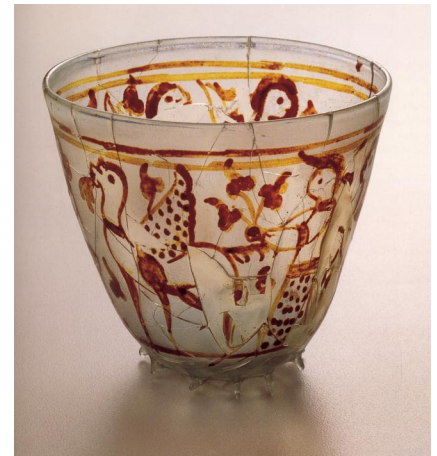
Het boek is in tijdvakken ingedeeld, vanaf de overgangperiode in de 8^e en 9^e eeuw tot de periode van heropleving in de 17^e tot 19^e eeuw. Binnen elk tijdvak wordt onderscheiden naar soort decoratie. En elk voorwerp krijgt een ruime pagina voor beschrijving, verwijzing naar literatuurverwijzing, ed. Anders dan het vorige boek wordt hier veel, al dan niet gerestaureerd, archeologisch glas getoond. Beter dan bij topstukken, die nog in uitstekende staat verkeren,

laten deze fragmenten de wereld zien waarin deze glazen voorwerpen gebruikt en/of bewonderd werden. Tenslotte biedt deze collectie een veel glas uit Perzië en het Islamitische Moghul rijk in India, een groep die in andere Europese boeken vaak slechts en marge wordt behandeld of getoond. Foto's laten zien dat dit glas meer aandacht verdient.

Met de klok mee; Flesjes uit samengesteld glas, Egypte of Syrië 8^e-9^e eeuw; Collectie reservoirs van waterpijpen, India; Drinknap, Syrië 7^e-8^e eeuw; Kan, Iran, 10^e-11^e eeuw

Book review about Islamic Glass; *Glass of the Sultans* (The Metropolitan Museum of Art/The Corning Museum of Glass/Benaki Museum) and *Glass from the Islamic Lands* (Al-Sabah Collection/Kuwait national Museum)

Over the centuries the Islamic world has been in constant contact with Europe, the Mediterranean acting as its pivot. Glass is assumed to have its origins in the Middle-East where, in the 1st century BC, the blowing pipe was invented. Since then glassmaking spread over the Roman Empire to what is today Germany, Belgium, Italy, Spain, Syria and Lebanon. After the decline of the Roman Empire, however, little of this remained and for centuries the Middle-East was the most important centre of glass art. We can assume that, after the conquest by the Islam, glassmakers in the Middle-East carried on in their well-known traditions and techniques. It was not until the 9th century that an Islamic style appeared with new techniques, shapes and colours. The crusades and the on-going Mediterranean trade made the Europeans aware of this and before long the Venetians began to copy it becoming the leading glass manufacturers of Europe from the 15th century onward. That role, however, was soon to be challenged by the new centers of glass art in the Netherlands, England, Bohemia and Germany. Nevertheless, glass production in the Middle East, in Persia and India continued with products for daily and for luxury products. By the end of the 19th century this became fashionable in Europe as well. Leading French, German and Austrian glass companies making their own lines with 'Oriental Glass', thus closing the circle with the Orient where, some 4000 years ago, the art of glassmaking had been invented..

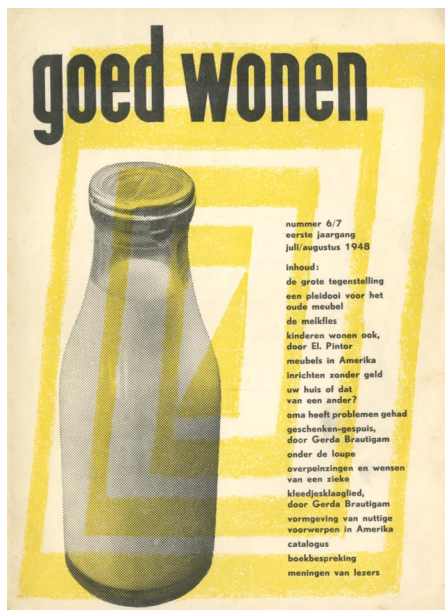
De Melkfles

dr. Mienke Simon Thomas
senior curator decorative arts Museum Boijmans Van Beuningen

De ruim honderdjarige Nederlandse melkfles heeft een welverdiende plaats gekregen in de geschiedenis van de industrialisatie van Nederland, in het bijzonder in de geschiedenis van modernisering van de zuivel- en verpakkingsindustrie. Ook in historische verhandelingen over volksgezondheid en de medische technologie kwam de melkfles aan bod. Het einde van de melkfles wordt zelfs in verband gebracht met de stedenbouwkundige ontwikkeling van Nederland: de toenemende hoogbouw in de jaren zestig en zeventig bevorderde immers het in gebruiknemen van de veel lichtere kartonnen melkpakken. Maar dat de melkfles ook in de vormgevings-geschiedenis een cruciale rol heeft gespeeld, zal menigeneen verbazen. Want wat is er nu gewoner, trivialer of misschien zelfs saaier dan een melkfles? Rond het midden van de vorige – twintigste - eeuw dacht men daar anders over. De doodnormale melkfles fungeerde gedurende enkele jaren zelfs ‘lakmoesproef’ van goede vormgeving. Deze eervolle hoofdrol werd haar verleend door de architect Wim den Boon (1912-1968) een van de belangrijkste figuren uit de beginjaren van de Stichting Goed Wonen. Deze Stichting was in 1946 opgericht met de idealistische doelstelling om door samenwerking van fabrikanten, ontwerpers, consumenten en distributeurs de ‘wooncultuur’ in Nederland te verbeteren. De wortels van de oprichters – naast Wim den Boon waren dat o.a. de architecten Mart Stam, Johan Niegeman en J.H. van den Broek, museum-directeur en graficus Willem Sandberg en de meubelhandelaar A. Bueno de Mesquita - lagen in het vooroorlogse functionalisme. De aanhangers hiervan dachten door massaproductie en een nuchtere analyse van de ontwerpopdracht huizen én producten te kunnen ontwerpen waarmee niet slechts de opdrachtgever of de gebruiker, maar ook de samenleving als geheel gebaat zou zijn. J. Bommer, de sociaal-democratische wethouder van volkshuisvesting van Amsterdam werd de eerste voorzitter van Goed Wonen. Het gebruik van nieuwe technische middelen, het verbeteren van de hygiëne, het scheppen van meer licht, lucht en ruimte speelde in de denkbeelden van de Goed Wonen ontwerpers een voornamelijk rol. De Stichting trachtte haar even idealistische als moralistische missie te verwezenlijken door het organiseren van voorlichting, het oprichten van een toonzaal, het inrichten van modelwoningen en het uitgeven van een tijdschrift. Dit tijdschrift *Goed Wonen* biedt een rijk en boeiend overzicht van de in de loop der jaren veranderende doelstellingen van de organisatie.

Wim den Boon was de eerste redactiesecretaris van *Goed Wonen*. Hij wijdde zich vol overgave aan zijn taak. Met iets té veel overgave, volgens sommigen. Zijn moralistische standpunten werden namelijk volgens enkele critici met iets te veel fanatisme uitgedragen. Dit zou potentiële nieuwe abonnees maar

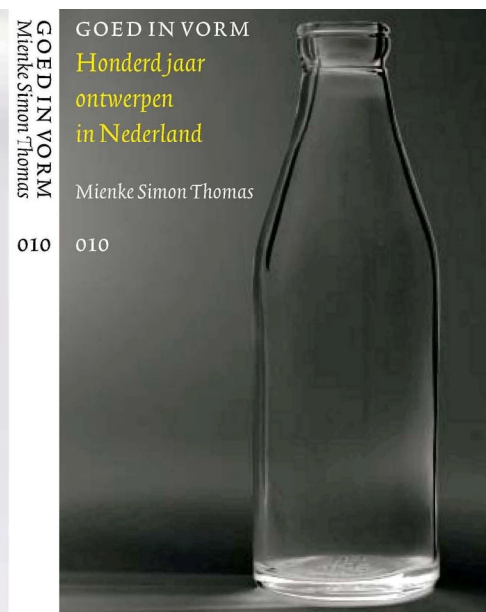
afschrikken en daarom werd hem in 1950 gevraagd om uit de redactie te stappen. In de eerste jaargang van het tijdschrift probeerde Den Boon zijn lezers op een eenvoudige manier de principes van het 'Goede' Wonen bij te brengen. We moeten daarbij niet vergeten dat moderne vormgeving en een modern eigentijds interieur toen nog tot de grote uitzonderingen behoorden. Afgezien van het feit dat er door de oorlogsjaren en de naoorlogse schaarste nog vrijwel niets te krijgen was, leefden veruit de meeste Nederlanders zonder probleem in interieurs die qua stijl gebaseerd waren op een herinterpretatie van meubelen in oude stijlen: Klassiek, Louis Quinze, neo-Rococo etc. *Old Finish*, zo werden zij door de verlichte Goed Wonen medewerkers laatlunkend betiteld: interieurs met veel ornamenten, met pluche beklede zware fauteuils, zware gedessineerde gordijnen, donkere houtsoorten en tafels waarover een Perzisch tapijt lag. Iets totaal anders dus dan de door Goed Wonen gepropageerde praktische, lichtgewicht meubelen van lichtgekleurde houtsoorten als berken en essen in combinatie met heldere linoleumvloeren en eenvoudige katoenen gordijnen van weverij De Ploeg!

Wim den Boon bedacht in 1948 voor de lezers een zijns inziens handige vuistregel om de kwaliteit van hun interieur te testen: namelijk: de melkfles, toentertijd een modern product dat symbool stond voor eigentijdse massaproductie, efficiëntie en het algemeen belang. Wanneer deze eenvoudige melkfles in hun interieur detoneerde – er als het ware onmiddellijk als wezensvreemd element uit sprong - dan klopte er iets niet aan de inrichting. Wanneer diezelfde melkfles daar 'als van zelf in opging' dan had men zijn woonkamer goed en volgens de eigentijdse normen van Goed Wonen ingericht!

'Deze fles is slechts een nietig ding in onze samenleving', zo stelde Wim den Boon, 'toch is hij typerend voor onze tijd, voor de stand van onze hygiene, onze economie, onze natuur- en scheikunde, voor het niveau van onze transportmiddelen, voor onze kunst, voor onze maatschappelijke structuur, in het kort voor onze hele cultuur' (*Goed Wonen* 1948, p. 88)

Vier jaar later haalde 'interieurdominee' Den Boon zijn melkflessentruc opnieuw van stal. Na zijn vertrek uit de redactie van *Goed Wonen* had hij samen met de interieurarchitect J.W. Jansen en Dora Mees de Stichting Mens en Huis opgericht. In 1952 kregen zij van Willem Sandberg de gelegenheid om de doelstellingen van hun Stichting aanschouwelijk te maken in een tentoonstelling in het Stedelijk Museum in Amsterdam. In de museumzalen werden interieurs opgebouwd die waren samengesteld uit louter 'goede en vanzelfsprekende' producten, gemaakt van natuurlijke materialen zoals hout, rotan, leer en canvas. Ook bij deze gelegenheid werd de bezoekers aangeraden om m.b.v. een melkfles de proef op de som te nemen en de kwaliteit van de interieurs te testen.

Mens en Huis propageerde een onconventionele houding ten aanzien van de vormgeving, waarbij inhoud en betekenis belangrijker waren dan status of

Boekomslag 'Goed in Vorm' 272 pagina's Uitgeverij 010, prijs € 24,50

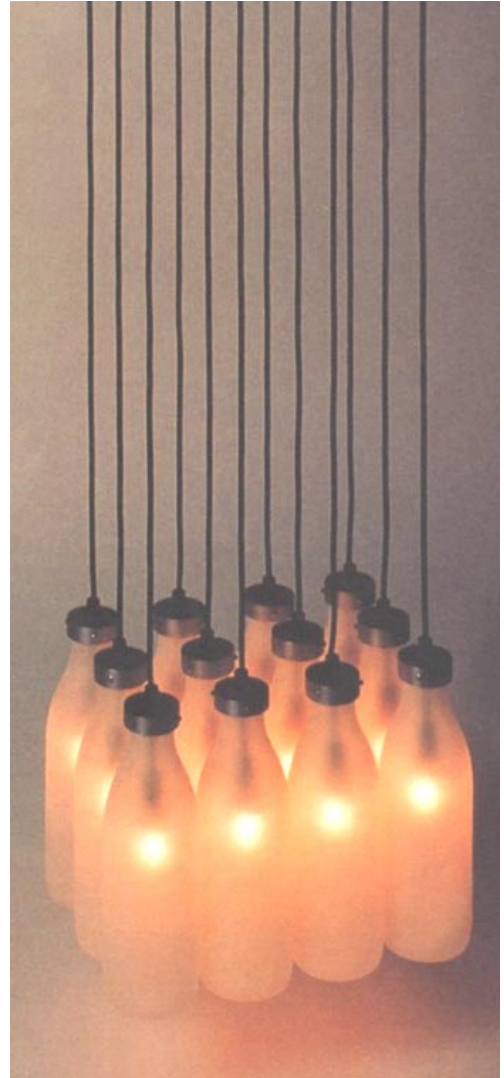
bekende namen.

Anonieme producten, die eenvoudig en functioneel waren werden daarom hoger ingeschat dan kostbare of opvallende designproducten.

Veertig jaar later wist de melkfles opnieuw een sterrenrol rol op het vormgevingstoneel te verwerven. Ontwerper Tejo Remy (1960) gebruikte haar in 1991 in zijn 'melkflessen lamp'. Twaalf traditionele melkflessen hangen in drie rijen van vier stuks – zoals zij ook in een

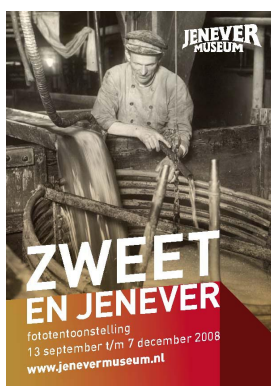
krat staan – aan lange elektriciteitsdraden in keurig gelid vlak boven de vloer. De flessen zijn echter gezandstraald waardoor het licht van de twaalf peertjes in de flessen de mensen niet verblindt. Tejo Remy is een van de coryfeeën van Droog design, de organisatie die een belangrijke rol heeft gespeeld bij de vernieuwing van de Nederlandse vormgeving aan het einde van de twintigste eeuw, waarmee Nederland internationaal veel naam heeft gemaakt. Hoewel het hier een avant-gardistisch conceptueel modern ontwerp betreft, was de reden voor de keuze voor juist een melkfles niet ver verwijderd van de positie van de melkfles bij Goed Wonen. De bijna 'anti-vormgeving' van Droog design is immers ook wars van esthetiek en status. De melkfles werd zo door Tejo Remy vanwege zijn 'doodgewoonheid' – zoals ook Wim den Boon dat deed - op een voetstuk geplaatst.

Never have common milk bottles been more popular than in the 1950's when practically all daily delivered milk was sold in glass bottles. Every country had its own shapes and contents and the Netherlands were no exception. Nobody knows who designed the Dutch standardized milk bottle but designers loved it nevertheless. In 1946, the '*Stichting Goed Wonen*' was founded with the aim to promote the application of good design in the interior, to create more light, air and space in the homes and to do away with the heavy curtains, dark furniture, useless ornaments and imitation Persian carpets that were, so shortly after the Second World War, could found in many households. Founders were, among well-known architects, the director of the Amsterdam City museum, Willem Sandberg, an authority in the field of modern design. In the 1948 issue of the *Goed Wonen* magazine the milk bottle was recommended as a mean of testing ones interior. If its appearance seemed to be in harmony with the rest, your living quarters were most likely in harmony with the ideas of the *Goed Wonen* movement. If not, you better had to do something about it. In 1952 the same milk bottle was playing a similar role during an exhibition of modern interiors in the Amsterdam Museum and in even as late as 1991, the milk bottle being replaced by carton packaging for many years, the designer Tejo Remy made an 'anti-design' statement with his milk bottle lamp. This year, an exhibition about 100 years of Dutch design ('*Goed in Vorm*' Museum Boijmans van Beuningen, Rotterdam) features the traditional milk bottle once more. Dr. Simon Thomas, senior conservator decorative arts of the museum found to her surprise the museum staff so enthusiastic about it's shapes that a photograph covers both front and back of her book '*Hundred years of design in the Netherlands.*' (JS)

In het Rotterdamse Museum Boijmans van Beuningen is van 14 juni tot 12 oktober de tentoonstelling **'Limited/Unlimited, Honderd jaar Dutch Design'** te zien. De tentoonstelling wordt begeleid door het boek *Goed in Vorm. Honderd jaar ontwerpen in Nederland*, geschreven door Dr. Mienke Simon Thomas, dat de maatschappelijke en artistieke context van de ambachtelijke en industriële ontwerp-traditie belicht. Reeds kort na verschijnen kan het al beschouwd worden als een standaardwerk op het terrein van industrieel ontwerp. Het naast elkaar bestaan van unica en serieproductie is één van de interessante kenmerken van het Nederlandse ontwerp van de vorige eeuw. Niet alleen de aller individueelste kunstvoorwerpen, maar ook -of vooral- zeer bekende gebruiksvoorwerpen, als het Joy flesje, de 'gewone' melkfles of de mooie bankbijetten uit de tijd van de gulden. Ook de in een eerder nummer door Cees Marttin besproken flessen, in 1920 door Jac. Jongert ontworpen, ontbreken hier niet. Niettemin is het de melkfles die de show steelt. Deze siert niet alleen de boekomslag maar verscheen ook in pagina-grote artikelen in onder meer in Dagblad TROUW en NRC Handelsblad. De tentoonstelling is ingedeeld in blokken van telkens tien jaar, van 1920 tot 2000 en is in alle opzichten een bezoek waard; voor de jongeren een eye-opener en voor de ouderen een feest van herkenning.

Wie zal bij jenever niet denken aan eeuwenoude tradities of aan een gezellige borrel met vrienden, thuis of in de kroeg? De tentoonstelling **"Zweet en Jenever"** van 13 september tot 7 december in het Jenevermuseum in Schiedam laat een andere kant zien. Niet die van de drinkers, maar van de werkers, die overigens ook wel drinkers geweest zullen zijn. Uit de foto's blijkt dat ons moderne beeld afwijkt van hoe het in Schiedam is geweest. Het 'zwarte Nazareth' van de 19^e eeuw bracht de mensen alle kommer en kwel van de fabrieksarbeid, die we kennen uit literatuur van die tijd. Lang werken voor weinig geld, slecht wonen en voortdurende bestaansonzekerheid. Begrijpelijk dat men vaak naar de (jenever)fles greep.

KORTINGSACTIE

Bezoek het jenevermuseum

Op vertoon van deze bon

2^e PERSOON GRATIS
Geldig tot 7 december 2008

JENEVERMUSEUM

Lange Haven 74 – 76

3111CH Schiedam

Openingstijden;

Di – vrij 12.00 – 17.00

Weekend 13.00 – 18.00

Op 27 september houdt de vereniging de Oude Flesch haar najaarsbijeenkomst, met de traditionele veiling, in Overschie. De datum is niet toevallig gekozen, want die dag opent de tentoonstelling **'De Kelderfles'**. Ook de plaats is geen toeval want Overschie ligt onder de rook van Schiedam en speelde een -bescheiden- rol in de geschiedenis van de productie van genever. Een aantal leden van de vereniging, met Rob van Ee als gangmaker, vond dat het hoog tijd was aandacht te geven aan 'een uniek stukje vaderlandse geschiedenis met een succesvol export verleden'. De getoonde flessen komen uit de privé collecties van onder meer Peter Vermeulen, Cees Marttin en uit museale collecties. Het vroeger zelfstandige dorp Overschie dat, naar men zegt, sinds 929 bestaat werd in 1941 deel van Rotterdam. Die lange geschiedenis wordt bewaard in het Museum Oud-Overschie "De Hoop doet Leven", gevestigd in een 17e eeuws pand aan de Overschiese Dorpsstraat 138. Het is één van die kleine, door vrijwilligers in stand gehouden musea, die er nog in ons land bestaan. In de loop der jaren is het uitgebreid met expositieruimte "De Melkfabriek", het Buitenmuseum, een heemtuin en sinds 1990 beheert het ook de Oude Begraafplaats.

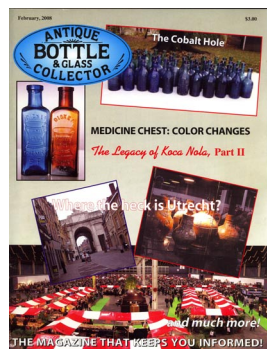

Onder de titel **‘Pierre le buveur et Jean l’abstinant’** is in het Jenevermuseum te Hasselt van 21 september a.s. tot 25 januari 2009 een tentoonstelling te zien over anti-alcoholpropaganda vroeger en nu, samengesteld met documentatie uit eigen collectie dat voor de eerste maal in volle omvang te zien is en aangevuld wordt met recent materiaal. De tentoonstelling kwam tot stand in samenwerking met de Vereniging voor Alcohol en andere Drugsproblemen (VAD) alsmede het Belgische Instituut voor Verkeersveiligheid (BIVV) en wordt begeleid door een catalogus met 60 kleurenfoto’s waaraan wij in het e.v. blad aandacht zullen besteden.

VERENIGINGSNIEUWS

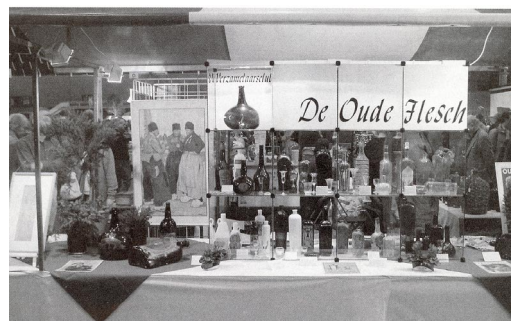
Where the heck is Utrecht?

Johan Soetens

Onder deze titel kwam in februari 2008 het Amerikaanse maandblad *Antique Bottle & Glass Collector* uit. Dit in East Greenville Pennsylvania gebaseerde magazine slaagt er iedere maand weer in om zo’n 40 tot 50 pagina’s te vullen met flessennieuws. In de US vindt je veel flessenverzamelaars die zich hebben verenigd in een groot aantal ‘Bottle Clubs’ en die voor voldoende abonnees zorgen om het blad in rotogravure te kunnen produceren, iets waarvan wij met ons beperkte taalgebied zelfs niet van kunnen dromen. Men richt zich hoofdzakelijk op de Amerikaanse flessenverzamelaar maar steekt ook regelmatig de neus over de grens in de vorm van reisverslagen door een medewerker die zich aandient als *The Old*

Traveler. Ditmaal voerde diens weg naar Engeland en Nederland en in het bijzonder naar de Utrechtse Verzamelaars Jaarbeurs waarover hij vier pagina’s lang enthousiast verslag doet. Natuurlijk trok onze stand, mede dank zij Peter Vermeulen, zijn bijzondere aandacht.

“De Oude Flesch” bezoekt Antwerpen.

Harry Wagter

Het was al geruime tijd geleden dat “De Oude Flesch” in de vorm van een excursie aandacht besteedde aan de Stad Antwerpen. Hoog tijd dat weer eens te organiseren. En dat organiseren is eenvoudig met ons prominente lid Ronald Ferket die werkelijk in het midden van het prachtige centrum van deze historische stad het jenever café De Vagant uitbaat. Zijn activiteiten als horecaondernemer hebben zich inmiddels uitgebreid naar De Groote Witte Arend, een monumentaal pand gelegen tegenover De Vagant. Hier werden de ongeveer 30 leden van onze vereniging ontvangen. Na koffie, thee en lekkers heeft Ronald de historie van de stad, de jenever en het unieke pand toegelicht. Een scherpe analyse van het karakter van de zuiderling en de calvinistische noordeling ontbrak daarbij niet. Hij rekte zijn verhaal zo lang als de heftige onweersbui buiten duurde. Vervolgens liepen we gezamenlijk naar het gebouw van de Dienst Archeologie van de

gemeente Antwerpen. Wederom een schitterend gebouw, het Mercator Orteliushuis aan de Kloosterstraat 15, dat in de loop der tijden een beetje kapot gerestaureerd is. Johan Veeckman, stadsarcheoloog en hoofd van de Monumentenzorg van de stad Antwerpen, ontving ons, lichte de werkwijzen van de Dienst toe en liet ons het prachtige gebouw zien. Zeer tot de verbeelding sprak de centraal opgestelde enorme werktafel met duizenden fragmenten glas en aardewerk die recent opgegraven zijn. Verder de gigantische kasten langs de wand met prachtig glas en aardewerk. Levendiger kan de geschiedenis van een stad niet worden. Een zeer goed verzorgde diapresentatie werd gegeven door Danielle Caluwé. Zij bevindt zich momenteel in de laatste fase van een promotieonderzoek dat als onderwerp “*Holglas in het Hertogdom Brabant*” heeft. Zeer compact is haar verhaal en gelardeerd met een gigantische hoeveelheid feiten etaleerde zij haar kennis op een boeiende wijze. Met spanning wordt uitgekeken naar haar proefschrift waar we ongezien al enkele exemplaren van bestelden. De dag werd afgerond met een ruilbeurs in De Vagant, waar anders, en uw verslaggever zag diverse tafeltjes met vele soorten jenevers er op nog lang bezet zijn door de Oude Flesch leden die een prachtige dag beleefden.

Van de bestuurstafel.

Harry Wagter.

Oplettende lezers zullen in het vorige nummer van ons verenigingsblad al wel wat opgemerkt hebben. Er zijn enkele mutaties opgetreden waar eigenlijk nog niet over gecommuniceerd is. Welnu, bij deze dan. Allereerst heeft Willem van Traa nagedacht over zijn ambities en onze vereniging. En die keuze is duidelijk gemaakt in het voordeel van ons blad. Dat wil zeggen dat de redactie er een werkpaard bij heeft gekregen en het bestuur er een kwijt is. Willem; zeer bedankt voor alles wat je gedaan hebt. Je invloed op het blad is al duidelijk merkbaar. Hoewel niet echt redactielid maar adviseur zoals hij dat zelf noemt is ook Johan Soetens uiterst actief geworden in de redactie. Niet alleen inhoudelijk maar ook als sponsorwerver en 'directeur opmaak'. Alleen ingewijden weten hoeveel werk het is om het verenigingsblad er zo uit te laten zien als het momenteel doet. Verder heeft Jan Ledegang zich bereid verklaard het bestuur te versterken. Hoewel uiteraard nog niet door de ledenvergadering gekozen lijkt het ons praktisch en handig om voorlopig maar net te doen alsof dat wel het geval is. Twee andere mutaties zijn nog het noemen waard, namelijk dat Gerard Snoeks de opvolger is van Johan Groothelm in de veilingcommissie. Johan is namelijk min of meer definitief naar Hongarije vertrokken.

En tot slot heeft Lei Damoiseaux te kennen gegeven dat hij de bibliotheek zou willen overdragen aan een ander.

Kandidaten kunnen zich bij het bestuur melden.

BRIEVEN AAN DE REDACTIE

BEWONERS KASTEEL ONSENOORT LATEN SPOREN NA

Antoon van der Burgt

een ongekende diepte (6-8 meter) die niet strookt met een uitgegraven gracht zoals dat meestal bij kastelen en donjons bekend zijn. Bij het groot parkonderhoud is ook de "Onsenoortse Loop" deels machinaal uitgebaggerd. Rondom de toren is voorgesteld de resterende bagger en puin in samenwerking met de Heemkundekring handmatig te verwijderen. Met enthousiasme hebben leden van HKK Onsenoort dit opgepakt en zijn met een verstevigde en verlengde aardappelriek en waadpak de gracht ingelopen om dit deel van de gracht te schonen. Takhout, dakpannen, scherven, slib, accu's, botten van slachtafval. Beetje bij beetje kwam een stuk onverwachte geschiedenis boven water. 800 jaar geschiedenis bleek in het water, tussen de slib te zitten. Radio's, papkannen, baardmanstukken, smeervet, dakpannen, ijsselstenen, kloostermoppen, bloempotten, drinkglazen, aardewerk met slibversiering, heiligenbeelden, wijwaterbakjes, zalfpotjes, inktpotjes, koper en brons, blakertjes, accu's, kruiwagen-wiel en flessen. Heel 2007 en voorjaar 2008 heeft Gerard Pelders met enkele

In 2005 is Stichting Mariapoli Marienkroon gestart met het groot onderhoud op het terrein van de Abdij Marienkroon te Nieuwkuijk om te komen tot een duurzaam parkbos. Voor 1903 was het terrein bekend als Kasteel Onsenoort. De geschiedenis van kasteel Onsenoort begint waarschijnlijk in de 12de eeuw maar vermoedelijk is dit terrein ook in de ijzertijd bewoond geweest. Het is gelegen aan een oude weterring: "de Onsenoortse loop". De oude kasteeltoren (1388) is expositieruimte voor de Stichting Honsoirde en is al ruim 50 jaar trefpunt van de Heemkundekring Onsenoort. Ter hoogte van de oude toren heeft dit water

andere leden van de lokale heemkundekring wekelijks een dag gepland om de gracht te ontdoen van door de eeuwen heen verzameld 'afval'. Bij de grachtvondsten vormt het keramiek/aardewerk zonder uitzondering het grootste bestanddeel van de vondsten. Daarnaast is er ook veel glas gevonden. In de zachte natte bodem is dat eeuwenlang blijven liggen en is het uitstekend bewaard. Op dit moment hebben we nog enkele jaren werk om alles te documenteren, te fotograferen, een goede bewaarplaats te realiseren en indien mogelijk en wenselijk te restaureren. We hopen dat veel keramiek en glas kan worden gedateerd. Misschien dat na verder onderzoek de dateringen uitgedrukt kunnen worden in hele halve of kwart eeuwen. Deze vondsten geven ook een belangrijke indicatie over de wijze waarop de bewoners van kasteel Onsenoort het kasteel gebruikten en zegt het iets over hun materiele welstand. Het verzamelde keramiek afkomstig uit de gracht bestaat uit circa 225-300 kg. Daarnaast zijn er meer dan 250 flessen en flesjes gevonden. En de nodige kilo's fragmenten.

OPROEP VOOR GLASDAG

Heemkundekring Onsenoort wil op zaterdag 8 november 2008 (10.00-16.30 uur) op locatie een glasdag organiseren om alle flessen te inventariseren. Zelf heeft de Vereniging geen specialisten onder haar leden. Wie kan helpen met inventariseren, dateren van de gevonden flessen. We zoeken circa 5 personen. Evenzoveel leden van de werkgroep archeologie van de heemkundekring Onsenoort willen assisteren en leren (deze dag is inclusief presentatie, korte excursie en eenvoudige lunch).

MEER INFORMATIE (naam: ....., aanmelden??)

www.marienkroon.nl

www.hkkonsenoort.nl

WEESP, weer in beeld

Ter gelegenheid van mijn afscheid als voorzitter van "De Oude Flesch" ontving ik diverse hartverwarmende reacties. Eén ervan was van één van onze oudste leden, zowel in leeftijd als in verenigingsjaren: Jo van Oss uit Druten, 81 jaar oud en sinds de oprichting in juni 1979 lid (nr 009). Mijn artikel over Weesp bracht hem op het idee, dat hij nog ergens een kruik uit Weesp zou hebben moeten staan. En warempel na lang zoeken kwam die tevoorschijn. Het is handgedraaide kruik met het blindstempel "R & G.S. WEESP" rondom *een anker*. Het oor is helaas afgebroken. Jo kwam in het bezit van deze kruik via een vrachtrijder, die grond vervoerde voor de steenfabriek in de buurt van Druten. De vrachtrijder trof de kruik in deze grond aan. De letters in het (blauw omcirkelde) blindstempel staan voor "RITTENBERG & GEBS SCHIMMEL". De kruik bevatte ooit de internationaal beroemde Weesp Anchor Gin. Ik schat, dat de kruik zo'n 200 jaar oud is.

Peter Vermeulen

Mutaties per 21 augustus 2008:

Joke Andringa

Nieuwe leden:

Mevrouw M. Akkerman-ten Wolde, Padangstraat 75, 7535 AB Enschede. Tel.nr. 06 46218575

De heer W.A. Berg, Papsouwse laan 165, 2624 AL Delft. Tel. Nr. 015 2561098

Bij de bedrijven: Historisch Museum Rotterdam, t.a.v. Bibliotheek, Postbus 8903, 3009 AX Rotterdam

Nieuwe huisgenootleden:

Mevrouw N. Dikken, behorende bij lid nr. 031

Mevrouw E. van Diessen, behorende bij lid nr. 419

Wijzigingen in de e-maillijst:

Robert van Ee: R.van.Ee11@kpnplanet.nl

Sjoerd Folkers: Sjofol46@casema.nl

Rene Jansen: nienke.j@wanadoo.nl

Ad van Wingerden: irenevanwingerden@gmail.com

Evenementen: Noteer vast de datum voor onze Nieuwjaarsbijeenkomst; zondag 11 januari

OLD SCHIEDAM

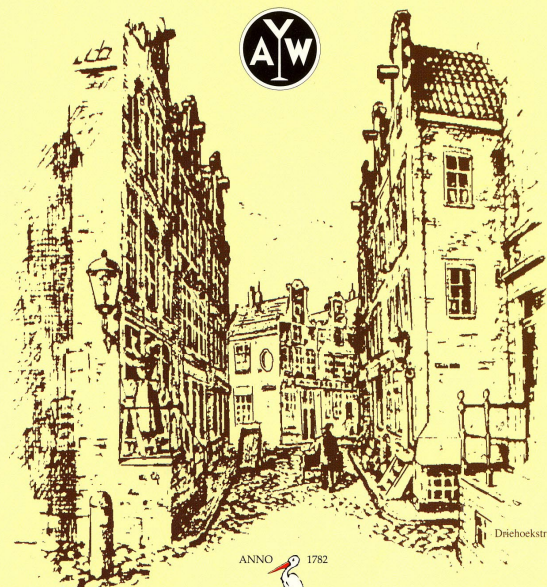

ORIGINAL SINGLE
MALT GENEVER

JENEVER
MUSEUM

DISTILLEERDERIJ, LIKEUR- en BRANDEWIJNSTOKERIJ

A.v.WEES.

ANNO 1782

JENEVERSTOKERIJ, BITTERFABRIEK

"DE OOLIEVAAR"

*Genevers • Likeuren • Eau de Vie's • Esprits
Traditioneel Hollands Gedistilleerd*

Europa's Grootste Vintage Evenement

22 & 23 november Jaarbeurs Utrecht

VERZAMELAARS JAARBEURS

Met o.a. expositie
Anna Groen Glas

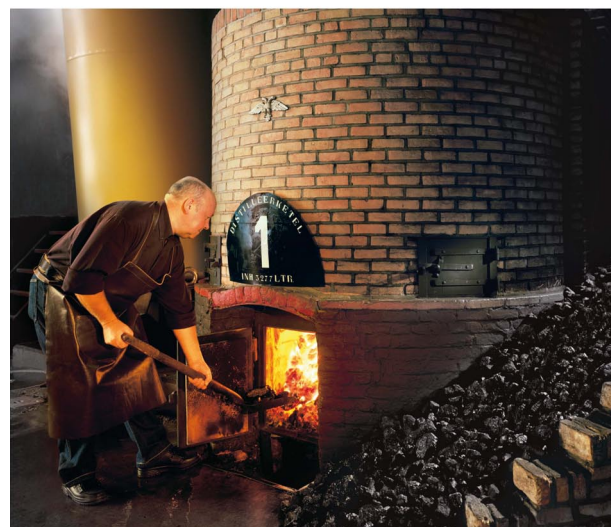
www.verzamelaarsjaarbeurs.nl

foto: Kobalt fotografie

Pure bekoring

Geniet, maar drink met mate.

EEN DEEL VAN ONS GEHEIM ZIT IN HET VUUR.

Een deel van het geheim van KETEL 1 zit in het vuur, het vuur onder de oudste nog in werking zijnde distilleerketel van Schiedam. De originele koperen distilleerketel waarvan deze ambachtelijk gestookte graanjenever zijn naam te danken heeft. Het vuur onder deze ketel is niet het enige geheim van het succes van KETEL 1. Het grootste geheim vormt het distilleerproces en de lijst van

ingrediënten die Joannes Nolet in 1691 toevertrouwd aan zijn dagboeken en die nu al meer dan driehonderd jaar veilig liggen opgeborgen in de kluis van Nolet. Maar één Nolet per generatie heeft toegang tot dit zorgvuldig bewaarde geheim. En zo blijft ook de komende generatie de receptuur van KETEL 1 graanjenever het best bewaarde geheim van Schiedam. www.ketel1.nl

KETEL 1. HET BEST BEWAARDE GEHEIM VAN SCHIEDAM

Shake, Serve & Excel

Let the premium range liqueurs of De Kuyper work for you! Take Sour Grapefruit, our latest taste sensation within our range. Sour Grapefruit is as close to "the real thing" as you can get! It creates a tantalizingly sweet and sour base for your best cocktails or adds a fruity note to your mixes. Shake, Serve & Excel with the global number 1 liqueur brand!

www.dekuyper.com De Kuyper Works!

In het eerstvolgende nummer:
"Oud bruin" Mondgeblazen bierflessen
Industriemuseum Glashütte Gernheim
Bols en de VOC

DE OUDE FLESCHE